
Գ Լ ՈՒ Խ 6. Մ Ի Գ Ր Ա Ց Ի Ո Ն Պ Ո Տ Ե Ն Ց Ի Ա Լ Ի Գ Ն Ա Հ Ա Տ Ո Ւ Մ Ը

Հետազոտության արդյունքների հիման վրա՝ այս գլխում կանխատեսվում են Հայաստանի բնակչության ներքին և արտաքին միգրացիոն հոսքերը 2005 թ-ին՝ ներառյալ ժամանակավոր և մշտական էմիգրացիան: Ստացված տվյալները երկրի բնակչության վրա հնարավորինս ճշգրիտ տարածելու համար, տվյալները վերցված են տնային տնտեսությունների հիմնական ներկայացուցչական ընտրանքից:

Ն Ե Ր Ք Ի Ն Մ Ի Գ Ր Ա Ց Ի Ո Ն Պ Ո Տ Ե Ն Ց Ի Ա Լ Ը

Հետազոտված տնային տնտեսությունների անդամների 5.1%-ը կցանկանային փոխել իրենց ներկայիս բնակավայրը՝ ՀՀ-ի մեկ այլ բնակավայրում, հիմնականում Երևանում (3.0%), ապրելու և աշխատելու համար: Տնային տնտեսությունների անդամների 1.3%-ը ծրագրել էին տեղափոխվել արդեն իսկ 2005 թ.-ին, ընդ որում նրանց գրեթե կեսը (0.6%) տեղափոխվելու է Երևան: Բացարձակ թվի վերաժելով՝ սա նշանակում է, որ Հայաստանի շրջանների մոտավորապես 13.000 բնակիչներ այս տարի ամենայն հավանականությամբ կհաստատվեն Երևանում:

Մեր կարծիքով, բնակչության՝ մայրաքաղաք տեղափոխվելու ձգտումը պայմանավորված է թե՛ օբյեկտիվ և թե՛ սուբյեկտիվ գործոններով: Երևանը, իհարկե, հանրապետության մյուս բնակավայրերից առանձնանում է իր ապրելակերպով և հնարավորություններով, սակայն կենսամակարդակի կտրուկ տարբերության վերաբերյալ բնակչության պատկերացումն այդքան էլ չի համապատասխանում իրականությանը:

Ըստ հարցման արդյունքների, միգրացիոն հոսքը դեպի Երևան հիմնականում կձևավորեն մայրաքաղաքին մոտ գտնվող շրջանների՝ Արագածոտնի, Արարատի և Կոտայքի բնակիչները (66.7%), իսկ ավելի փոքր մասը կկազմեն աղետի գոտու՝ Լոռու և Շիրակի բնակիչները (33.3%):

Երևան տեղափոխվողների մյուս առանձնահատկությունն այն է, որ նրանց մեծամասնությունը 34 տարեկանից երիտասարդ է և ներկայացնում է միջինից ցածր կենսամակարդակ ունեցող ընտանիքները:

Ա Ր Տ Ա Ք Ի Ն Մ Ի Գ Ր Ա Ց Ի Ա Յ Ի Հ Ա Ն Դ Ե Պ Վ Ե Ր Ա Բ Ե Ր Մ Ո Ւ Ն Զ Ը

Մշտական էմիգրացիայի հանդեպ վերաբերմունքը

Հարցվողներին խնդրել էինք հայտնել իրենց վերաբերմունքն այն հայրենակիցների նկատմամբ, ովքեր լքում են Հայաստանը՝ արտերկրում մշտական բնակություն հաստատելու նպատակով: Կիրառվել է 1-4 բալանոց

սանդղակ, որտեղ 1-ը նշանակում էր բացասական, 2-ը՝ ավելի շուտ բացասական, 3-ը՝ ավելի շուտ դրական և 4-ը՝ դրական վերաբերմունք: Արդյունքը եղավ այն, որ հստակ բացասական դիրքորոշում ցույց տվեց հարցվողների 39.8%-ը (ամենամեծ խումբը), ինչը մոտավորապես 1.5 անգամ գերազանցում է դրական վերաբերմունք ունեցող հարցվողների տոկոսը: Այնուամենայնիվ, «ավելի շուտ դրական» և «ավելի շուտ բացասական» դիրքորոշումները համապատասխան բևեռների հետ միավորելիս պարզվում է, որ երևույթը դատապարտողների տոկոսը մշտական միգրացիային դրական վերաբերմունք ունեցողների տոկոսից այնքան էլ բարձր չէ (52.8% և 44.8% համապատասխանաբար): Այսպիսով, կարող ենք եզրակացնել, որ հայ հասարակությունը հակված է երևույթին բացասաբար վերաբերվել, սակայն ոչ ծայրահեղ կերպով:

Պարզելու համար, թե բնակչության որ խմբերն ունեն այս կամ այն դիրքորոշումը, մենք հարցվողների վերաբերմունքը համադրել ենք նրանց սեռի, կրթության, բնակավայրի տիպի, ընտանիքում միգրանտի առկայության կամ բացակայության, ինչպես նաև տնային տնտեսության կենսամակարդակի փոփոխականների հետ:

Ինչպես սպասվում էր, ամենահաստատուն կապը նկատվում է տնային տնտեսությունների վերաբերմունքի և միգրացիոն գործընթացի հետ նրանց առնչության միջև: Ի տարբերություն հարցվողների մյուս խմբի, այն ընտանիքները, որոնք ներառված են աշխատանքային միգրացիայի գործընթացում, մշտական միգրացիային հիմնականում դրական կերպով են վերաբերվում (54.9%): Այս արդյունքը շատ կարևոր է, քանի որ հիմք է տալիս կարծելու, որ հարցված տնային տնտեսությունների մեծամասնությունը չի առարկի, եթե իրենց ընտանիքի անդամները, որոնք արտասահման են մեկնել ժամանակավոր աշխատանքի, վերջին հաշվով որոշեն մնալ ուղևորության երկրում:

Բացի այդ, պարզվում է, որ կանայք երկրից մշտապես հեռացողների նկատմամբ պակաս հանդուրժող են, քան տղամարդիկ: Բացասական դիրքորոշում է արտահայտում կանանց 54.5%-ը, մինչդեռ տղամարդիկ բաժանվել են գրեթե հավասար խմբերի՝ 49.8%-ն ունի բացասական վերաբերմունք և 50.2%-ը՝ դրական:

Գրեթե նույն բաշխմանն ենք ականատես լինում գյուղական և քաղաքային բնակչության վերաբերմունքը համեմատելիս. վերջինս պակաս քննադատորեն է մոտենում մշտական միգրացիային (բացասական վերաբերմունք ունի քաղաքային բնակավայրերում հարցվածների 50.7%-ը, իսկ գյուղական համայնքներում՝ 55.7%-ը): Այս արդյունքը բավականին բնական է, եթե հաշվի առնենք, որ քաղաքային շրջանների միգրացիոն ակտիվությունը շատ ավելի բարձր է, քան գյուղական շրջաններինը:

Հետաքրքիր տարակարծություն կա միջնակարգից ցածր կրթությամբ և գիտական աստիճան ունեցող հարցվողների միջև: Եթե առաջին խմբի միայն

30%-ն է արդարացնում մշտական էմիգրանտներին, երկրորդ խմբի ճնշող մեծամասնությունը (85.8%) դրական վերաբերմունք ունի միգրացիայի այս տիպի հանդեպ:

Տարբեր սոցիալական դասերի վերաբերմունքը վերլուծելիս՝ պարզվեց, որ բարձր կենսամակարդակով ընտանիքները մշտական միգրացիայի հանդեպ անտարբերություն են ցուցաբերում. այս խմբում թե՛ դրական, թե՛ բացասական դիրքորոշումների կշիռը նույնն է (50%): Սա կարող է պայմանավորված լինել տարբեր կենսամակարդակ ունեցող ընտանիքների միգրացիոն ակտիվությամբ. ինչպես արդեն նշել ենք նախորդ գլուխներում, միջինից բարձր կենսամակարդակ ունեցողները հակված են ցուցաբերելու ցածր միգրացիոն ակտիվություն:

Աշխատանքային էմիգրացիայի հանդեպ վերաբերմունքը

Ի տարբերություն մշտական էմիգրացիայի գնահատման հարցում հասարակական տարածայնությանը, հարցվողները գրեթե համախոհ են աշխատանքային միգրացիայի գնահատականներում: Աշխատանքային միգրացիան հարցվողների մեծամասնությունը (58%) գնահատում է իբրև դրական երևույթ և 28.4%-ը՝ ավելի շուտ դրական երևույթ, ինչը նշանակում է, որ բնակչության ճնշող մեծամասնությունը (86.4%) այն համարում է ընդունելի և ողջունելի երևույթ: Յուրաքանչյուր տասը հարցվողներից միայն մեկն է դատապարտում նրանց, ովքեր աշխատանքի հնարավորություն են փնտրում արտասահմանում:

Այժմ անդրադառնանք մասնավորապես կանանց աշխատանքային միգրացիայի վերաբերյալ հարցվողների կարծիքների քննարկմանը: Պարզվում է, որ չէ բնակչության ճնշող մեծամասնությունը (78.1%) դեռևս շատ անհանդուրժողական վերաբերմունք ունի կանանց միգրացիայի նկատմամբ: Հարցվողներն իրենց բացասական դիրքորոշումը հիմնավորել են մի շարք հանգամանքներով: Ամենահաճախակի հնչած մեկնաբանությունները հետևյալն են. արտասահմանում աշխատանք փնտրելը հակասում է հայ կնոջ կերպարին (20.6%), կանայք չպետք է հեռանան երկրից (20.5%), կամ նույնիսկ կանայք ընդհանրապես չպետք է աշխատեն (13.8%):

Մյուս տարածված կարծիքն այն է, որ արտերկիր մեկնող կանանց մեծ մասը զբաղվում է մարմնավաճառությամբ (10.4%): Այնուամենայնիվ, մենք հակված ենք կարծել, որ վերջին փաստարկն ավելի շուտ հիմնված է սուբյեկտիվ ստերեոտիպերի, քան իրական կյանքից վերցված դեպքերի վրա:

Կանանց միգրացիային դեմ արտահայտված հարցվողների այլ պատճառաբանումների թվում կարելի է նշել այն, որ կանանց միգրացիան քայքայում է ընտանիքը, որ կինը չպետք է մենակ գնա արտասահման, և որ կանայք կարող են աշխատանք գտնել նաև Հայաստանում (2.3%):

Կանանց աշխատանքային միգրացիայի հանդեպ դրական վերաբերմունք ունեցող փոքրամասնությունն ավելի շուտ հակված է արդարացնել իր կարծիքը, քան իրոք պաշտպանել այն: Նրանց 47.6%-ը կարծում է, որ կանայք կարող են աշխատել արտասահմանում, եթե ստիպված են ապրուստի միջոցներ հայթայթել, 19.1%-ի կարծիքով կանայք կարող են մեկնել արտասահման, եթե միայն Հայաստանում աշխատանք չեն կարողանում գտնել, 4.4%-ը նշում է, որ կանայք կարող են գնալ արտասահման, եթե լավ աշխատանքի առաջարկ ստանան, իսկ 3.9%-ը կարծում է, որ կանայք կարող են հեռանալ երկրից միայն իրենց ամուսինների հետ: Հետաքրքիր է, որ հարցվողների ընդամենը 6.4%-ն է հիշատակել մարդու իրավունքների համընդհանուր սկզբունքը՝ ասելով, թե յուրաքանչյուր ոք՝ անկախ սեռից, իրավունք ունի աշխատելու:

Այսպիսով մենք կարող ենք եզրակացնել, որ (ինչպես և այլ հարցերում) հայ հասարակության վերաբերմունքը աշխատանքային միգրացիային դեռևս խարսխված է մշակութային նորմերի և ավանդույթների, այլ ոչ թե երևույթի հասարակական կամ տնտեսական հիմնավորվածության վրա:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՄԻԳՐԱՑԻՈՆ ՊՈՏԵՆՑԻԱԼԸ

Աշխատանքային էմիգրացիա

Հարցված տնային տնտեսությունների անդամների 6.9%-ը ցանկություն ունի մեկնել արտասահման՝ աշխատելու նպատակով:

Ինչ վերաբերում է իրական մտադրություններին, հարցման տվյալները վկայում են այն մասին, որ աշխատանքային միգրացիայի տեմպը 2005 թ.-ին շատ անգամ կգերազանցի 2002-2005 թթ. միգրացիայի տեմպի միջին տարեկան ցուցանիշները: Սա տեղի կունենա երկու հիմնական պատճառներով.

1. 2005թ.-ի փետրվարի դրությամբ Հայաստան վերադարձած միգրանտների մեծամասնությունը (77.5%), ծրագրել են մինչև տարվա վերջ կատարել ևս մեկ ուղևորություն: Այսպիսով, հերթական աշխատանքային այցով արտերկիր մեկնողների թիվը կկազմի 57,000-72,000 մարդ:
2. Միգրացիոն գործընթացը կընդգրկի նոր մասնակիցներ. գործընթացը կներառի հարցված ընտանիքների ևս 8%-ը, որոնք 2002-2005 թթ. ընթացքում աշխատանքային միգրացիայում ներգրավված չեն եղել: Ընդհանուր առմամբ, վերջին խմբին պատկանող ընտանիքների անդամների 1.8%-ը պլանավորում է 2005թ.-ին մեկնել արտասահման աշխատելու: Սա նշանակում է 48,000-68,000 նոր միգրանտների հոսք:

Ընդհանուր առմամբ, ըստ մեր կանխատեսումների, 2005 թ.-ին հանրապետությունից՝ արտասահմանում իրենց բախտը փորձելու նպատակով կմեկնի 105,000-140,000 աշխատանքային միգրանտ (ՀՀ մշտական բնակչության 3.3-4.3%-ը):

Մեր կարծիքով, այն փաստը, որ այս գնահատականը 3 անգամ ավելի բարձր է, քան 2002-2005 թթ. միջին տարեկան ցուցանիշը, չպետք է մեկնաբանվի իբրև աշխատանքային միգրացիայի տեմպի արմատական աճ: Առաջին հերթին, միգրացիայի թե՛ իրական, թե՛ պոտենցիալ տեմպի գնահատականը հիմնված է հարցվողների տրամադրած տեղեկությունների, այլ ոչ թե միգրացիոն ակտի փաստացի արձանագրման վրա: Հետևաբար իրական տեմպը կարող է բավականին թերագնահատված լինել, իսկ պոտենցիալ տեմպը՝ գերագնահատված, քանի որ մեր համոզմամբ ոչ բոլոր ծրագրավորված ուղևորություններն են ի վերջո իրականացվում: Վերջինս կարող է տեղի ունենալ թե՛ որոշ օբյեկտիվ հանգամանքների բերումով, և թե՛ այն պատճառով, որ հարցվողները կարող էին հայտնել, որ իրենց հարազատները ծրագրում են մեկնել արտասահման, մինչդեռ այդ պլաններն իրականում բավականին անորոշ են: Մյուս կողմից, հայտնի է, որ հարցվողներն առհասարակ ավելի ազատ են կիսվում ապագա պլաններով (ինչը որևէ պատասխանատվություն չի ենթադրում), քան իրական փաստերով:

Ամենայն հավանականությամբ, միգրանտների սեռատարիքային կառուցվածքը կլինի նույնը, ինչ գրանցվել է 2002-2005 թթ.-երի համար: Արտասահմանում աշխատել պլանավորողների 88.4%-ը տղամարդիկ են, 11.6%-ը՝ կանայք, իսկ միգրանտների մեծամասնությունը (73.5%) կլինի 25-54 տարեկան:

Մշտական էմիգրացիա

Հարցվողների ընտանիքների անդամների 5.1%-ը ցանկություն ունի մշտական բնակություն հաստատել արտերկրում: Ընդ որում, էմիգրացիայի այս տարատեսակի կանխատեսվող տեմպը (այն մարդկանց տոկոսը, ովքեր ծրագրել են 2005 թ. հեռանալ Հայաստանից) 0.7% է: Տարածելով ստացված տվյալը ընդհանուր բնակչության վրա՝ ստանում ենք 16,000-30,000 մարդ (կամ ՀՀ մշտական բնակչության 0.5-0.9%-ը): Հետևաբար, 2005 թ.-ին աշխատանքային միգրանտները կկազմեն Հայաստանից արտաքին միգրացիոն հոսքի մոտ 87%-ը:

Ի տարբերություն աշխատանքային միգրանտների, նրանք, ովքեր պլանավորել են մեկնել արտերկիր մշտական բնակության, հիմնականում 45 տարեկանից բարձր տարիքի են (63.8%), և այս խմբում մեծամասնություն են կազմում կանայք (56.7%):